

Avvikande konstolkning

Cathrin Wasshede

Denna artikel är baserad på ett kapitel i min studie, *"Skilda sexualiteter - skilda kön? En kvalitativ undersökning av hur kön konstrueras i och genom sexualitet"*, skriven vid sociologiska institutionen, Göteborgs universitet. På grundval av intervjuer med nio kvinnor i samband med en analys av hur kön konstrueras och uppfattas i relation till sexuell identitet fann jag att den "avvikande" konstolkning som man hittills ofta tillskrivit lesbiska (och i viss mån bisexuella), återfinns i lika hög grad hos heterosexuella, men att den där ges en helt annan innebörd och dignitet. Här redogör jag för delar av mitt empiriska material samt teoretiska reflektioner kring detta. Aspekter som undersöks i uppsatsen är sexuell identitet, maktasymmetrier i sexuella relationer samt sexuella praktiker.

En androgyn könsmodell

Teoretiskt har många idag frångått komplementaritet som förklaringsmodell för hur kön kan förstås. Både i mitt intervjumaterial och bland människor i allmänhet har jag dock märkt att denna idé lever kvar, djupt rotad i vårt tanke-system. Det finns därför anledning till att i korthet redogöra för hur denna dualistiska modell förstås av historikern Marianne Liljeström. Hon anser att den naturliggjorda heterosexistiska könsmodellen, som bygger på att det finns två kön som är olika, stabila och kompletterande varandra, är baserad på en androgyn förklaringsmodell i enlighet med Platons beskrivning i dialogen "Symposion" (Liljeström 1990 s. 19). Man föreställer sig en kosmisk avsikt med återförening av två halvor – den manliga och den kvinnliga – som sökt varandra. När de finner varandra blir de ett helt; de kompletterar varandra i sin samman-smältning. Liljeström menar att förklaringen till varför denna androgyna modell existerar finns i de biologiska/anatomiska skillnaderna och framför allt i könsorganens konstruerade korrespondens ("passar som handen i handsken"). Den biologiska reproduktionen är en nyckelpunkt i upprätthållandet av den heteronormativa diskursen, på så sätt att den genitala kompletteringen effektivt kombineras med det heterosexuella samlagets potentiella eller reella resultat (Liljeström 1994 s. 115f).

Att bli "lesbisk" och "kvinna"

Denna idé om könsens androgyna komplementaritet utvecklas av flera av respondenterna under intervjuerna. En av dem som identifierar sig som lesbisk har varit tillsammans med män i sina tonår. Därefter har hon enbart haft relationer med kvinnor. Den attraktion hon kan känna till män handlar om "det rent sexuella"; "att bli tagen som kvinna". Det är så enkelt med en man, säger hon, eftersom han förväntas vara den aktiva och hon då skulle kunna vara passiv. Hon berättar om en situation när hon var liten då hon upplevde sig själv som kvinna väldigt tydligt. Hon var i sin mammas sovrum och låtsades klä av sig nylonstrumpor samtidigt som hon låtsades att det stod en man i ett hål i taket och tittade på henne. Situationen var för henne kopplad till både sexualitet och könsidentitet. Hon beskriver sig som passiv:

Det är hål i taket och nån tittar och jag kan inte, jag kan inte göra nåt. Jag är liksom fångad där och då...du vet lite så. Så fantasi på nåt sätt. Så redan där måste jag väl...ha känt av eller kunde ha lekt i alla fall med min kvinnlighet och veta att det finns.

För denna kvinna är könsidentitet direkt kopplad till aktivitet och passivitet, vilket också är ett genomgående tema i intervjun. Kvinnlighet förknippas i denna fantasi med att objektifieras, vara fångad, inte kunna göra något. Detta gör hennes känsla av att vara manlig när hon är aktiv i sexuella situationer logisk. Då kan hon känna sig manlig, som en "manlig kraft", säger hon. Hon har en längtan efter att vara mer kvinnlig:

jag skulle gärna vilja kunna vara lite mer kvinnlig och...liksom mjuk och passiv och bara vara och inte vara så...aktiv. Där väntar jag nästan mitt emellan, tror jag.

Hon upplever sig mer som androgyn än som kvinnlig eller manlig och hon skojar om sig själv och säger att hon var en "alien" när jag frågar om hennes upplevelse av könsidentitet när hon var liten. En "alien" står definitivt utanför de binära könskategorierna och kan därmed ses som ett exempel på Zygmunt Baumans "de obestämbara" (Bauman 1990 s. 145f). De obestämbara ingår inte i någon binär opposition, utan är ett slags tredje element som stör binaris-mens ordning och avslöjar det artificiella i dikotoma uppdelningar (Bauman 1990 s. 145ff). En "alien" är dessutom en främling och kanske även den "hybrid" och det "monster" som Bauman menar att de obestämbara är genom sin oklassifierbarhet (Bauman 1990 s. 148).

En annan respondent identifierar sig som lesbisk till 75 procent och bisexuell till 25 procent. Hon upplevde sig som "ett lesbiskt barn", men har sedan varit tillsammans med både kvinnor och män och då identifierat sig som bisexuell.

Nu lever hon lesbiskt. "Måste man vara flicka eller pojke, man kan väl vara nånting mittemellan", tänkte hon när hon var liten. Hon har ofta varit kortklippt och haft manliga kläder på grund av att hon har tyckt att det har varit jobbigt att anpassa sig till att fysiologiskt bli kvinna. Många har kommenterat hennes kropp och män har tittat efter henne på sätt som hon har upplevt obehagligt. Att ha kläder som döljer istället för framhäver har blivit en strategi för henne och hon vill hellre upplevas som androgyn än klä sig i kvinnliga kläder: "Skit i vad jag är för nånting, liksom. Jag ville bara vara jag, liksom, inget särskilt så här". Att inte vilja vara något särskilt indikerar en antydning om att hon skulle kunna vara en av de obestämbara, men hennes betoning på mittemellan och androgynitet gör att hon snarare blandar de olika binära polerna, än placerar sig utanför dem. På olika ställen i intervjun framkommer det att hennes syn på kön grundar sig i en komplementaritetsmodell, där kvinnlighet förknippas med intuition, känslsamhet etc. och manlighet med handlingskraft etc. Hon uppger att hon upplever sig som både manlig och kvinnlig och tycker att det är synd att man måste vara på ett särskilt sätt p.g.a. att man tillhör det ena eller andra könet.

Den tredje respondenten som identifierar sig som lesbisk har alltid varit förälskad i flickor och kvinnor. Längre saknade hon ord och referenser för sina känslor och kategorin "lesbisk" var främmande för henne. Många år senare antog hon identiteten lesbisk. Hon berättar om en påsk när hon var ungefär fem år:

Vi skulle gå som påskakärringar. Och jag var inte utklädd till påskakärring det året, utan jag hade klätt mig i byxor och lånat pappas väst och keps och så hade jag fått ritat skäggstubbe på mig. Så jag var en påskgubbe. [...] Det var en väldigt ambivalent känsla, för jag var glad över att inte behöva vara påskakärring med rosor på kinderna och sådär gullig som min syster och de andra flickorna. Men...det var också, jag var också ledsen i det på nåt sätt, för att...jag ville inte vara en *gubbe*, det var jag väldigt klar över. *Jag var en tjej*, men jag ville inte vara en *flicka* på det sättet som man var. Tänk om nån skulle tro att jag ville vara pojke för att jag ville hellre ha pojkkläderna, och nu var jag utklädd till gubbe.

Hon säger att hon aldrig har passat in i det som förväntas av en kvinna i det här samhället p.g.a. att hon varit för lång, inte haft traditionella kvinnokläder och haft ett sätt som inte heller varit traditionellt kvinnligt. Dessutom blev hon aldrig kär i pojkar. Den överlevnadsstrategin hon använde i barndom och tonår var att vara ett slags neutrum, varken manlig eller kvinnlig. Är detta en av de obestämbara? Det är ett gränsfall, som jag ser det. Ett neutrum skulle kunna vara en del av mönstret "han, hon, den, det", men samtidigt också något bortanför binarismen. Kärlekslivets och sexualitetens inträde i hennes liv medförde att känslan av att vara ett neutrum släppte och att hon upplevde sig vara en

kvinna. Att vara kvinna är numera oproblematiskt för henne, men att vara kvinnlig något helt annat. Då är det samhället som utifrån betraktar henne och enligt de idealen är hon inte kvinnlig, menar hon:

Jag är helt och hållet kvinna och jag är vackrare...alltså utan kläder är vi faktiskt alla lika. Och då står inte jag nån annan kvinna efter. Och...i älskogsstunder så har man i regel inte smink och, och smycken och massa såna attribut då som skapar det kvinnliga yttre. Så utan dem, då kan jag konkurrera med vilken kvinna som helst. Och det känns jävligt gott! Skratt. [...] Jag passar inte i de yttre attributen, men...min kropp, den är bra.

Distinktionen kvinna-kvinnlig blir påtaglig och en nivå av det performativa i kvinnligheten blir belyst; det är attribut, kläder mm som gör en kvinna till en "kvinna". Könet måste skapas genom imitationer, av imitationer (Butler 1990 s. 19). Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att performativitet inte innebär att individen är ett fritt väljande subjekt som tar av och på "kostymer". Subjektet blir till i och genom sina handlingar och detta är en förkroppsligad process. Vi har internaliserat, införlivat och förkroppsligat normerna, vilket gör dem till vad Judith Butler kallar obestridliga, primära erfarenheter (Butler 1993 s. 25).

En av respondenterna identifierar sig som en bisexuell som lever lesbiskt och känner sig lesbisk. Hon betecknar sin sexualitet som bisexuell. I 12-års åldern lekte hon sexuella lekar med en tjejkompis som hon var jätteförälskad i. Respondenten sa till en annan kompis: "Ja, men tänk om jag ändå vore en *kille*. Då kunde vi vara ihop." Även här återfinns alltså tanken på könets androgyna komplementaritet. Hon ville vara pojke när hon var liten och tyckte det var fruktansvärt när hennes bröst började växa:

Och jag tyckte det var hemskt när bröstet kom. Att jag inte fick vara liksom fri...helt plötsligt så...så började det synas på mig...att jag *tillhörde det andra könet*. Det var mycket roligare att vara kille. Mer fördelar.

Hon lekte med både flickor och pojkar, men hon var ofta pojke/man när de lekte; pappa, detektiv (manlig sådan) etc. När hon började vara tillsammans med killar sexuellt upplevde hon sig själv mer som kvinna, eller ung flicka, men kände sig aldrig hemma i det, eftersom hon inte blev förälskad i killarna. Dessutom började hon agera passivt i dessa sexuella möten, eftersom det var ju liksom den rollen man skulle ha, killarna bestämde. Numera upplever hon sig varken som kvinnlig eller manlig, mera åt det androgyna hållet till; "en mix", "både och", "att folk...kan ha svårt att veta var jag hör *hemma*. Det kanske jag själv har (småskratt)", säger hon. I sin nuvarande relation känner hon sig "kvinnlig" (citationstecken för att respondenten själv ifrågasätter begreppet kvinnlig) på ett positivt sätt i sexualiteten, vilket hon anser beror på att hennes flickvän

gillar henne och hennes kropp och bejakar den. Hon har känt sig "manlig" i sin sexualitet i vissa av sina tidigare relationer, något hon inte tyckte om. Då har det handlat om att hon har velat ha sex mycket mer än partnern; hon har känt att hon har en "manlig" drift. Könsidentiteten har utvecklats från en längtan efter att vara pojke, via en passiv kvinnlighet som hon inte kände sig hemma i, till dels en androgyn könsidentitet, dels en känsla av att vara "kvinnelig" på ett positivt sätt där hennes "jag", hennes kropp och hennes lust rymms och uppskattas.

Att bli "heterosexuell" och "kvinna"

En av respondenterna som identifierar sig som heterosexuell har bara haft sexuella erfarenheter med män, men vill pröva hur det är med en kvinna. Hon beskriver sig själv som "öppen sexuellt" och har funderat mycket på om hon kanske är bisexuell. Denna respondent upplevde sig som flicka när hon var liten, visserligen sportintresserad, säger hon, men ändå en flicka. Fortfarande betraktar hon sig som kvinnlig, men säger att hon har maskulina drag, vilket hon exemplifierar med att hon är sportig, går manligt och är robust samt att hon inte trippar fram och inte framhäver sin kropp. Att ha långt hår gör att hon känner sig mer kvinnlig. Hon påpekar dock att uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt varierar med olika kulturer. Sin kvinnlighet ser hon som en del av sin sexualitet med män och återföreningen av de två halvorna/komplementariteten belyses genom följande citat:

jag har en kvinnlig kropp och jag ger den till *honom*. Och han har en manlig kropp och han ger den till mig. Men just det här att jag kan *ge* av min *kvinnlighet*, av mig och det kan inte han få på nåt annat sätt. Eftersom han är man.

Hon framhäver dock att hon känt sig kvinnlig även innan hon började ha sexuella relationer med män.

En respondent identifierar sig som heterosexuell för att hon tänker på män och aldrig har upplevt något annat. Sexualitet är viktigt för hennes upplevelse av att vara kvinna, hon tycker om att känna sig vacker och uppskattad. När hon var liten kände hon sig som flicka, lekte med "typiska flickleksaker" och gillade kläder och flärd. Hon anser sig vara kvinnlig för att hon attraheras av män, gillar sin kropp och är mamma som månar om sina barn. Samtidigt säger hon att hon kanske inte är typiskt kvinnlig, eftersom hon kan utföra traditionellt manliga sysslor, som t.ex. snickeri och att hon "tar tag i saker". Hon har ett, till synes, oproblematiskt förhållningssätt till sin könsidentitet; hon tycker att hon är kvinnlig och motsägelser inom sig förklarar hon med att hon har "manliga drag", vilket indikerar en syn på könen som komplementära och polariserade. Kvinnlighet knyts av denna respondent till tre företeelser: kropp,

moderskap och attraktion; alla tre sammanvävda med det fysiologiska/biologiska. Det första inkluderar dock att hon *gillar* sin kropp, det andra att hon *månar om* sina barn, det tredje att hennes attraktion *riktar sig* till män; alltså ett reflexivt, socialt präglad innehåll. Om innehållet i könsuppfattningen hade sett annorlunda ut, om en kvinna t.ex. hatat sin kropp, misskött sina barn och riktat sin attraktion mot kvinnor, skulle det kunna leda till ambivalens i könsidentiteten. Detta visar på formandet av kön som en reflexiv, social akt.

En annan av de respondenter som identifierar sig som heterosexuell har alltid tänkt på sig själv som heterosexuell och hon tror att det är någonting hon är född till. När hon var liten kände hon sig som flicka och hon upplever att det är naturligt för henne att känna sig som kvinna även idag. Att hon tycker om att behaga, sminka sig, laga mat och göra sig vacker tillhör hennes kvinnliga sida, menar hon, medan det hon räknar till sin manliga sida består av att hon slår näven i bordet och ser till att hon får sina rättigheter tillgodosedda. Här märks polarisering av kön: en kvinnlig respektive en manlig sida. Denna kvinna relaterar dessutom sin kvinnlighet till heterosexualitet; lesbiska är inte kvinnliga enligt henne. Kvinnlighet är de attribut man sätter på sig, säger hon: smycken, kjol, smink m.m., och enligt hennes erfarenhet har inte lesbiska dessa attribut. "Ni ska jämt vara så naturliga", säger hon och låter intervjuaren representera lesbiska som grupp. Hon säger också att hon inte tycker att jag är kvinnlig (vid intervjutillfället var jag osminkad, hade inte kjol och bar inte särskilt mycket smycken). Självt känner hon sig inte kvinnlig när hon inte har dessa attribut. Performativiteten i kvinnligheten är uppenbar och uttalad. En kvinna är inte en kvinna om hon inte agerar kvinna. Dessutom är komplementaritet en avgörande faktor i resonemanget. Det ena könet kan inte existera utan det andra. Kvinnlighet finns inte utan manlighet.

För en av de respondenter som identifierar sig som heterosexuell har längtan efter man, barn och familj varit central. Det har känts naturligt för henne att vara heterosexuell. För henne är de två könens fysiska olikheter ett uttryck för det riktiga i heterosexualiteten, precis som Liljeström beskrivit det: "Jag menar, våra kön, är ju faktiskt...ämnade för varandra." Det var aldrig någon tvekan om att hon var flicka när hon var liten, menar hon. Hon ville gärna gå i kjol och lekte mycket med dockor med sina flickkompisar, men hon lekte mycket med pojkar också. Att leka med pojkar innebar att hon fick vara lite tuffare och hänga med på pojkarnas premisser; "då kunde man inte vara tje", då fick hon ställa om sig "för att vara lite kille emellanåt", säger hon. Trots att denna respondent, i likhet med de lesbiskt identifierade respondenterna, berättar om att hon "fick vara lite kille emellanåt", så uttrycker hon att det aldrig har rått någon tvekan om att hon var flicka. Jag tolkar detta som att om kvinnan i övrigt överensstämmer med normen, kan hon tillåta sig variationer i köns-

uttrycken, utan att rubbas i sin könsidentitet. Om hon däremot avviker från den heterosexuella normen, tar hon en variation i sitt könsuttryck som en bekräftelse på sin avvikelse och lägger den (variationen) till sin jag-identitet och därmed till berättelsen om jaget.

Respondenten säger att hon inte upplever sig som kvinna när hon går hemma och är osminkad, då är hon "sig själv" och "mamma". Inte heller på sitt arbete är hon kvinna, då är hon i sin yrkesroll (som enligt henne inte är kvinnlig). Kvinna är hon när hon gjort sig i ordning:

Det kanske är så här att när man går utanför dörren, så kan inte jag visa mig som den jag *är*, utan jag måste kanske vara, verkligen visa att jag *är* kvinna.

Hennes arbete kräver en del fysisk styrka, vilket gör att hon lätt känner sig "manhaftig" och "grov". Jag frågar vad hon känner inför det där "grova". Hon svarar: "Lite fult. Kvinnor ska vara...det *kvinnliga* ska vara det här fina, man ska vara *späd*." För att kompensera det "grova", "manliga" på arbetet visar hon sin kvinnlighet extra mycket när hon är ledig:

Men så att jag känner lite att det är de här grova dragen kommer fram om jag inte liksom får piffa till det där då.

Kvinnor ska inte vara häftiga utan graciösa. Detta resonemang liknar den förra respondentens. Den performativa "kvinnan" träder fram: fasaden som inte alltid är på, eller som har sina brister, visar konstruktionen och det som är därunder – "sig själv", "den jag är" – duger inte som kvinna. Kvinnan måste skapas. Att hon är stark och muskulös tycker hon är grovt, fult och manhaftigt. Kvinnor ska vara graciösa och vid ett senare tillfälle i intervjun säger hon att något av det mest kvinnliga är att vara gravid. Motsättningen graciös och gravid visar upp idealen och normerna i sin orimlighet. Givetvis skiftar normerna med klass, etnicitet, boende m.m., vilket dock ej kunnat undersökas inom ramen för denna begränsade studie.

Att bli "bisexuell" och "kvinna"

En av respondenterna kallar sig för en "mitt-emellan-figur"; hon vill ta lite av varje och inte låta sig begränsas av någon etikett. Hon har varit kär i både pojkar och flickor under sin uppväxt och under åren som gått har hon varit ihop med både kvinnor och män. Begreppet *mitt-emellan-figur*, som hon efter viss tvekan lägger fram, indikerar ett binärt system; hon befinner sig *emellan* två poler. Att hon helst inte vill benämnas alls gör henne dock till en av Baumans obestämbara. Genom att vara ingenting, kan hon vara allting (Bauman 1990 s. 146). Det har alltid varit självklart för henne att pojkar och flickor kan leka

samma saker. Hon har både lekt med dockor och spelat fotboll och hockey och aldrig funderat över att det skulle kunna vara på något annat sätt. En del människor har tyckt att hon skulle passa bättre som kille, men det har hon själv aldrig velat vara. Att hon är kvinna är en "cementerad" självbild, säger hon. Alla människor har både kvinnligt och manligt i sig, menar hon. Hennes manliga sida består av att hon beslutar sig fort, är burdus och svär mycket medan den kvinnliga sidan kännetecknas av att hon är pysslig och att hon vill att saker ska få växa in långsamt, menar hon. Den livsstil hon valt bygger på att könet inte spelar någon roll, individen är unik, samtidigt som hennes förståelse av både kön och sexualitet är präglad av en androgyn, komplementär könsmodell.

Chimära avvikelser

Det är lätt att se hur fulla av tomrum och sprickor könsnormerna är. Ingen av respondenterna "lever upp till" bilden av det korrekta könet; alla har någon eller några egenskaper eller sätt att vara som bryter mot bilden. Några (lesbiska) respondenter framhöll att de kände sig manliga när de var aktiva sexuellt eller när de skilde på sexualitet och kärlek. Dessa brott förklaras oftast med en komplementaristisk och polariserad modell där vi alla har kvinnligt och manligt inom oss. Detta är en modell, som trots att den låter varje individ vara mer mångfacetterad, konserverar traditionella könsuppfattningar: vissa egenskaper kallas fortfarande kvinnliga och vissa manliga, vilket gör att själva dikotomiseringen/dualismen kvarstår. Även när vi praktiskt och personligt erfar att kategorierna kvinnligt-manligt inte håller för oss själva, konstruerar vi dem i tanken genom förklaringen att "vi har alla kvinnligt och manligt i oss". Till varje pris behåller vi vårt dualistiska tankesätt. Brotten är dock själva förändringspotentialen, som Butler menar (Butler 1993 s. 32f). Det är tack vare tomrummen och sprickorna som nya konstolkningar kommer till, förskjutningar i betydelser sker och överskridanden görs. Långsamt fylls innehållet i könen med nya innebörder.

De skillnader som är av avgörande betydelse när det gäller formandet av hetero- och homosexualitet är knutna till kön, hävdar etnologen Pia Lundahl i sin bok *Lesbisk identitet* (Lundahl 1998). I hennes beskrivning skiljer sig de lesbiska kvinnorna från de heterosexuella i tolkning av kön (Lundahl 1998 s. 131). De lesbiska har upplevt sig vara pojkflickor, fel kön, inte tillräckligt kvinnliga etc. Detta överensstämmer med mitt material där samtliga lesbiskt identifierade respondenter uttrycker ambivalens inför sin könsidentitet under uppväxten. "Kön fungerar som grundläggande organisatör i den lesbiska identitetsformeringen", skriver Lundahl (Lundahl 1998 s. 131). Som mitt material visar, så kan den "avvikelse"/variation i konstolkning som tillskrivs lesbiska, återfinnas även hos kvinnor som identifierar sig som heterosexuella fast den då inte ges samma dignitet och därför inte uppfattas som en "avvikelse". Alltså: samma variation i

könstolkningen får helt olika dignitet beroende på hur kvinnan positionerar sig i förhållande till den heterosexuella normen. För heterosexuella kvinnor väger den lätt och nämns knappt eller inte alls i jagberättelsen, för lesbiska väger den tungt och får en nyckelroll i jagberättelsen. På så sätt framträder lesbiska med avvikande konstolkning och heterosexuella med "normal" konstolkning.

En av Lundahls slutsatser är att kön är en grundläggande organisator i den lesbiska identitetsformeringen. Jag är överens med henne om detta; kön har en fundamental betydelse i denna process, men detta gäller enligt min mening i lika stor utsträckning den heterosexuella identitetsformeringen. Slutligen vill jag lyfta fram några andra aspekter som i mitt material visat sig vara grundläggande organisatorer i identitetsskapandet. Samtliga respondenter lyfter fram kärlek som primär orsak till att de har den sexuella identitet de har. Attraktion är också en del i identitetsformeringen, men attraktion behandlas "friare" än kärlekskänslor. Attraktion tillåts ofta riktas mot båda könen, men blir de *kära* i "fel" kön utmanas hela identiteten. Att sexualitet/attraktion inte ges samma innebörd kan bero på, vilket flera respondenter säger, att sexualitet av vissa kan frikopplas från övriga känslor, från kärlek. Sexualitet kan ses som en isolerad företeelse som ger oss tillfredsställelse i stunden, men som *inte behöver betyda något mer därutöver*. Detta är dock ett synsätt som inte alla respondenter delar. Flera sammankopplar kärlek och sexualitet och ger därmed sexualitet liknande innebörder som de ger kärlek. Jag vill klargöra att jag inte bortser från den betydelse som kön har i identitetsformeringen. Att vi överhuvudtaget dras till någon av samma eller motsatt kön baseras på en indelning av kön i två kategorier.

Det är inte bara i konstolkningen som det finns tomrum och sprickor, även homo- och heterosexualiteten rymmer dem. Butler menar att tomrum och sprickor visar konstruktionens obeständighet och att det är genom dem som normen kan undgås eller överskridas. Det är i varje repetition av något som *möjligheten* att göra fel finns. Både heterosexualiteten och homosexualiteten riskerar alltid att upphävas eftersom de inte är naturgivna (Butler 1993 s. 32f). Konstruktionen behöver inte upphävas först, om man följer Butlers logik, utan den förändras genom att sprickor och tomrum finns och "används." Möjligheten att göra "fel" är dock tätt sammanlänkad med bestraffning av "felen". Detta leder till att respondenterna dels strävar efter att undvika "felen", dels försöker hitta strategier för att dölja "felen", det som Lundahl beskrivit som strävan efter ordning och kontinuitet i identiteten och strategier för att förklara sådant som inte passar in i den (Lundahl 1998 s. 181). Identiteterna, både de könsrelaterade och de sexuella, riskerar att upphävas och individerna strävar efter att ha dem intakta. Samtidigt kan man säga att det är individerna som hela tiden driver upphävandet framåt. Det är individerna som reflekterar och överskrider, dock

inom de villkor och begränsningar som samhällets maktstrukturer och deras egen livshistoria satt upp för dem.

Litteratur

- Bauman, Zygmunt, 1990: "Modernity and ambivalence". *Theory, culture and society*. Vol. 7. London 1990.
- Butler, Judith, 1990: "Det performativa könet". (ur *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*). *Res Publica* 35/36. Eslöv 1997.
- 1993: "Från konstruktion till materialisering". (ur *Bodies that matter: On the discursive limits of sex*). *Res Publica* 35/36. Eslöv 1997.
- Liljeström, Marianne, 1990: "Institutionaliserad heterosexualitet och undersökning av köns system". *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, nr 4, s. 18-24.
- 1994: "Om den heterorelaterade verkligheten och kvinnors liv". Anna G. Jonsdottir och Gunnela Björk (red): *Teorier om patriarkatet - betydelser, begränsningar och utvecklingslinjer*. Örebro 1994.
- Lundahl, Pia, 1998: *Lesbisk identitet*. Stockholm 1998.

Summary

This article is based on an essay in sociology and focuses on how "subversive" gender-interpretations normally is ascribed to lesbians (and in some cases; bisexuals), but, according to the interviews, it is not only lesbians/bisexuals who experience this, but also heterosexual women. The difference is how they *interpret* their "abnormal" gender, and that depends on where in the heteronormative discourse they position themselves.

Cathrin Wasshede är doktorand vid sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet.